

Een storm waait door het paradijs

Over onconditionele inclusiviteit

Het cultuurbeleid van pak 'm beet de afgelopen tien jaar wordt gekenmerkt door een curieuze paradox. De kunsten werden financieel gekort, wij, de makers, werden aangesproken op een verondersteld gebrek aan ondernemerschap en de kunsten zouden veel meer aan marktwerking moeten doen. Wat er overigens vooral op neerkomt dat de kunst niet te moeilijk mag zijn, want meer omzet betekent dat je een groter publiek moet bereiken.

Daar komen steeds nieuwe eisen bij: werk aan de diversiteit, verbind, bedien de regio, en geef ook nieuwe Nederlanders een kans! Met minder middelen wordt in feite gevraagd nog meer te bereiken. En wat de politiek niet lukt – namelijk verbinding brengen in de alsmat verder gaande identiteitsversplintering – wordt nu overgeheveld naar het domein van de kunsten. Overigens bespiegelen de kunsten de maatschappij al sinds jaar en dag, de beste analyses vind je vaker in voorstellingen en bij schrijvers, dan in de politiek, waar kortetermijndenken, kiezersbelangen en lobbyisten de lakens uitdelen.

Kunst als cement

In de voorbereiding voor mijn inleiding op het Grote Amsterdamse Kunst- en Cultuurdebat op 12 maart jongstleden viel het me weer op. Ik las de verkiezingsprogramma's en in het bijzonder de cultuurparagrafen, die overigens net zo vaak over sport als over kunst lijken te gaan. En warempel, wij makers hebben een wondermiddel in handen. Het is werkelijk een mysterie dat we er niet meer munt uit weten te slaan. Helemaal wanneer het op sociale versnippering aankomt. Heeft de politiek een probleem, dan vragen we toch de kunsten om het voor ons op te lossen? Verbinding is dan de sleutelterm. Of vaker: diversiteit. Of: inclusiviteit. Waar het eigen verkiezingsprogramma tekortschiet, weet de kunstenaar vast

wel raad. Kunst als cement, of als goud, als troost en in ieder geval als middel om verschillende groepen, verschillende identiteiten met elkaar te verbinden. En waar dat niet het geval blijkt, moet de burger rechtstreeks kunnen bepalen aan wat voor cultuur geld besteed zou moeten worden; of dat er überhaupt geld naar cultuur zou gaan. Of nog erger: alles overlaten aan markt en mecenas (aldus het CDA). Altijd weer die markt als wondermiddel.

Inclusiviteit is oneindig

Ook als we naar de begeleidende teksten kijken in de subsidievoorwaarden van het Fonds Podiumkunsten, dan vind je termen als SWOT-analyses, diversiteit, targets, exploitatieresultaat, solvabiliteit et cetera. Over de werkelijke inhoud van het werk: de kwaliteit, het artistieke resultaat is het blijkbaar lastig rapporteren, want er wordt nauwelijks naar gevraagd.

Maar wie of wat wordt er eigenlijk geïncludeerd wanneer we het over een inclusief cultuurbestel hebben? Gaat het om de gemiddelde bewoner uit de Achterhoek? De vierde generatie Amsterdammer met wortels in het zuiden van het land of juist, in een ver verleden, in Suriname? De transgender die na een jarenlange worsteling met taboes eindelijk de persoon is geworden die deze altijd al wilde zijn?

Wat de politiek niet lukt wordt overgeheveld naar het domein van de kunsten

De PVV-stemmer die maar weinig van zijn politieke kleur kan herkennen in het culturaanbod? Het antwoord is even simpel als ontluisterend: natuurlijk, allemaal! Iedereen moet kunnen worden gehoord. Iedereen moet kunnen worden gezien. En elke stem is een individu met zijn rechten. Inclusiviteit is onconditioneel inclusief, en dus oneindig – of ze is niet.

En dan gebeurt het volgende. Als iedereen wat vindt en gehoord wordt dan is er altijd iemand die zich beledigd voelt, achtergesteld, geschokt, verontwaardigd of genegeerd. Tja, de kunst is voor iedereen, maar betekent dat ook dat iedereen bepaalt wat kunst is?

Jeder Mensch ist ein Künstler

Een storm waait door het paradijs. Gedichten worden gekuist. Schilderijen worden verwijderd. De kunsten en instellingen worden 'gedekolonialiseerd'; sporen van een getroebleerd verleden worden onzichtbaar gemaakt. Collecties worden 'gedeseksualiseerd': het kan toch niet bestaan dat wij zonder gevoelens van gene of walging naar een werk als *Thérèse Dreaming* (1938) van Balthus kijken? Een halfnaakt kind in weinig verhullende pose; bah! Het woord 'neger' in oude teksten wordt geschraapt, blank wordt wit. Zwart is gekleurd. En ga zo maar door. En dan de tegenpool: aan de andere kant van het spectrum staan de mensen die de kunsten helemaal de rug toe keren, omdat er niets dan links activisme in te zien zou zijn.

Balthus: *Thérèse Dreaming*, 1938.
Olieverf op doek.
Collectie: Metropolitan Museum of Art

En dat terwijl de esthetische beleving al meer dan tweehonderd jaar door filosofen wordt gezien als een bij uitstek gemeenschappelijke en verbindende ervaring. Bij het aanschouwen van een mooi kunstwerk, aldus de Duitse filosoof Immanuel Kant, ervaren wij een gevoel dat wij ook bij andere mensen veronderstellen: een *sensus communis*, oftewel een gezamenlijk gevoel. Als ik iets mooi vind, zal mijn buurman dat ongetwijfeld ook mooi vinden. Met andere woorden, wij delen het gevoel voor schoonheid. Twee eeuwen lang is dit idee door allerlei filosofen als haast een axioma genomen waarop zij hun eigen ideeën over het utopisch vermogen van de kunst konden stelen. Kunst zou de belofte van een nieuwe gemeenschap in zich dragen. De hedendaagse histerie echter, die nog lijkt te worden versneld door sociale media, doet deze utopie in één klap teniet. De politiek wenst dat kunst haar utopisch potentieel realiseert in een eensgezinde, verbonden mensheid. Als ik dat nog mag meemaken.

Wat kunnen wij verwachten wanneer de storm is gaan liggen? Musea waar collecties gaten vertonen, muren leeg blijven, of gevuld zijn met weinig schokkende beelden. Literatuur die is ontdaan van pornografische scènes. Lieflijke melodietjes die tot in den treure doorklinken. Maar goed, 'jeder Mensch ist ein Künstler'. De soep wordt dunner en dunner en uiteindelijk mag niets meer worden gezegd of gezien. Laten we de kunstenaar onschuldig, verbindend en zalvend maken, pleegzuster bloedwijn. En nog meer van haar vragen. ●